

Genot

Genieten is een van de credo's van de moderne Westerse samenleving. Een probaat antidotum voor het jachtige professionele leven. Een must tijdens de weekends en op zonnige dagen, een *guilty pleasure* doorheen de week. Genot heeft vele gezichten. Genieten kan heel bewust van uitzonderlijke sensaties, maar evengoed van de subtiele dingen van alledag. Vandaag heeft zich in zekere zin een democratisering van het genieten doorgezet: genot wordt netjes verpakt als citytrip, bioscoopbezoek of authentiek abdijbier aan de consument aangeboden. Iedere periode in de geschiedenis had zo zijn eigen genotsmiddelen, waarvan het ene al sociaal-exclusiever was dan het ander. Vrijetijd is zo'n luxe-product dat de sociale elite (door Thorstein Veblen ook *leisure class* genoemd) tot voor kort onderscheidde van de werkende klasse. Andere vormen van genot waren dan weer ronduit ongeoorloofd en werden met name door de Kerk verguisd. Genieten kan immers ook een verslaving worden, vandaar de vaak moraliserend toon waarmee er tot op vandaag over diverse genotsmiddelen wordt gesproken.

Allerhande vormen van genot hebben in het historische bronnenmateriaal veel sporen nagelaten. De onderzoeker kan verschillende methodes en bronnentypes met elkaar combineren. Zo laat de seriële analyse van fiscale en juridische bronnen toe de consumptie van genotsmiddelen in te schatten, kunnen juridische bronnen een beeld geven van de repressie van bepaalde vormen van genot, terwijl een microgeschiedenis op basis van ego-documenten, krantenberichten en iconografische bronnen de historicus een inkijk kan geven in hoe de tijdgenoot in de praktijk de geneugten des levens opzoekt. Dit themanummer omvat vijf zeer uiteenlopende bijdragen over diverse vormen van genot en genotsmiddelen, gaande van bier, over tabak tot seksuele intimiteit en religieuze extase. Hierbij worden heel uiteenlopende bronnentypes aangeboord en verschillende methodologieën besproken.

De Vlaming is een Bourgondiër, maar dan vooral een die graag bier drinkt. Bier is een van de hoekstenen van de Belgische gastronomie en culturele identiteit. Indien met mate geconsumeerd, is het gerstenat wellicht het ultieme genotsmiddel van de Belg. Het is evenwel pas de laatste decennia dat de zeer rijke en diverse Belgische biercultuur van weleer een heuse heropbloei kent. **Annelies Tollet** vertelt in haar artikel het verhaal van de Belgische brouwerijen van circa 1880 tot aan de Tweede Wereldoorlog. Het Belgische bierlandschap kende in die periode een drastische verschraling, dit ten gevolge van verschillende maatschappelijke veranderingen en concurrentie van buitenlandse bierstijlen. Ook de beeldvorming rond bier verandert in deze periode sterk, mede onder invloed van de anti-alcoholbeweging. Tot voor honderd jaar was het brouwen van bier een bij uitstek lokaal verhaal dat heel wat potentieel heeft voor heemkundig onderzoek.

Anders dan de relatief 'inelastische' vraag naar bijvoorbeeld graan, heeft de consumptie van andere genotsmiddelen vaak een sociaal-distinctief karakter. Zo maakten specerijen vanaf de late middeleeuwen deel uit van een verfijnde levensstijl die vooral voor de meer gegoede klasse was weggelegd. De bijdrage van **Inneke Baatsen** onderzoekt de sociale exclusiviteit van 'smaak' en de consumptie van specerijen in vroegmodern Brugge aan de hand van boedelinventarissen en kookboeken. Ze brengt daarbij veranderende smaakpatronen in kaart en toetst deze af aan de sociale gelaagdheid van zestiende-eeuws Brugge.

Het is voor de moderne westerling soms moeilijk te vatten, maar lange tijd werd – zeker in bepaalde middens – lijden als een ultieme vorm van goddelijk genot beschouwd. Ondanks – of misschien juist als reactie op – de voortschrijdende verwetenschappelijking en rationalisering, kent de negentiende eeuw een opmerkelijke revival van een volksdevotie rond stigmatici en visioenen. **Kristof Smeyers** bespreekt in zijn artikel de cultus in negentiende-eeuws Vlaanderen rond lokale figuren (doorgaans vrouwen) die geregeld in religieuze extase verkeerden. Onder extase moet worden verstaan het uitschakelen van alle externe prikkels, zintuigen en ego om 'buiten zichzelf' te treden. Officiële instanties zetten deze fenomenen vaak weg als boerenbedrog of een ziekelijke aandoening. Krantenartikels, egodocumenten en visuele bronnen leiden evenwel tot een meer genuanceerde en positieve inschatting. Zo argumenteert Smeyers dat de gedeelde mystieke ervaringen juist een zeer gunstig effect konden hebben op de lokale gemeenschapsopbouw. Religieuze extase moet dan ook veel ruimer gezien worden dan het allerindividueelste genot: het kon ook genoeg en troost verschaffen aan een brede kring van gelovigen.

Een ander genotmiddel dat tegenwoordig door de overheid aan banden wordt gelegd, maar waaraan in de vroegmoderne tijd vaak medicinale eigenschappen werd toegeschreven, is tabak. In snuifbare vorm was het een luxeproduct dat voor de sociale elite was voorbehouden, terwijl de plant in de zeventiende eeuw onder steeds bredere lagen van de bevolking werd gerookt. Al gauw vormde de tabaksconsumptie een aanzienlijke aanvullende fiscale inkomstenbron voor de stedelijk en gewestelijke overheden. **Johan Poukens** wijst erop dat de kwitanties van de belastingsrekeningen van de Staten van Brabant een nog grotendeels onontgonnen bron zijn die toelaten een ruwe schatting te maken van de hoofdelijke tabaksconsumptie. Ze bieden ook een inkijk in het sociale profiel van tabaksverkoper.

Sommige vormen van genot waren lange tijd ronduit ongeoorloofd, zoals de seksuele intimiteit tussen mannen. **Jonas Roelens** fileert hoe een samenleving omging met deviante seksualiteit en daarbij vaak een dubbele moraal hanteerde. Hij opteert in zijn artikel resoluut voor de *close reading* van een microgeschiedenis. Hij ontrafelt tot in de kleinste details een ophefmakende strafzaak waarbij een Brusselse abt en een jonge kleermakersleerling betrokken zijn en komt daarbij tot de vaststelling dat clerici in de zeventiende eeuw opmerkelijk mild op beschuldigingen van sodomie werden bestraft. Hoewel geestelijken verhoudingsgewijs vaker van deze 'zonde tegen de hemel' werden beticht, trachtte de kerkelijke overheid deze problematiek naar zich toe te trekken en met de mantel der liefde te bedekken. Een seriële analyse van bijvoorbeeld de baljuwsrekeningen lijkt dit beeld te bevestigen.

Dit Tijd-Schriftnummer toont aan dat het nastreven van genot van alle tijden is en dat de geneugten des levens vele vormen kunnen aannemen. Velen bleven in het verleden echter verstoken van tal van genotmiddelen, omdat ze er de financiële middelen of de tijd niet voor hadden, of omdat het simpelweg verboden was. Toch ontwikkelden ook de minder gegoede klassen hun manier om van het leven te genieten. Geleidelijk erodeerde het schuldbesef dat aan (mateloos) genieten kleefde en werd genot steeds meer een verkoopargument dat gretig door de reclame-sector werd omarmd. Ondanks – of net dankzij – de diepgewortelde katholieke arbeidsethos ontwikkelde zich doorheen de twintigste eeuw het stereotype beeld van de Belg als een levensgenieter. Een benijdenswaardige eretitel die mag worden gekoesterd.

Namens de redactie,

Jelle De Rock